

Wnioski końcowe i rekomendacje

Opisywane w tym raporcie badania oprócz charakteru pilotażowego mają również charakter metaewaluacyjny (są rodzajem ewaluacji ewaluacji prowadzonych w placówkach) w związku z tym poniżej przedstawiamy wnioski i propozycje modyfikacji SEO na dwóch poziomach. Pierwszy odnosi się do procesu ewaluacji zewnętrznej, szkolenia wizytatorów, wspierania szkół w wykorzystywaniu raportów. Drugi natomiast odnosi się do samego procesu metaewaluacji (jakie wnioski metodologiczne mamy po pilotażu):

1. Wnioski końcowe i rekomendacje w odniesieniu do procesu ewaluacji zewnętrznej, szkolenia wizytatorów, wspierania szkół w wykorzystywaniu raportów

Pojawia się kilka obszarów wymagających pracy w ramach rozwoju SEO:

1. punkty wyjścia i dojścia – wymagania

Kluczowe dla rozumienia ewaluacji i - w dalszym kroku - wykorzystania wyników ewaluacji jest upowszechnienie rozumienia znaczenia wymagań, a także uświadomienie konieczności planowania pracy placówek w oparciu o nie. W tym celu pomocne może być opracowanie publikacji objaśniających wymagania oraz stworzenie słownika pojęć używanych w opisie wymagań. Badanie pokazuje, że zainteresowanie wymaganiami, które spełniane są na wysokim poziomie, jest ograniczone, dlatego należy zachęcać nauczycieli do pracy nad różnymi wymaganiami, nie tylko nad tymi, które otrzymały najniższe stopnie spełniania. Sposobem na upowszechnienie refleksji nad wymaganiami może być popularyzacja „dobrych praktyk”, prowadzonych przez szkoły i placówki uzyskujące najwyższe poziomy spełniania wymagań (A), jak również zachęcanie do prowadzenia autoewaluacji w odniesieniu do wymagań.

2. demokratyzacja procesu

Jedną z kluczowych wartości ewaluacji jest demokratyczność. Badania pokazują, że ewaluacja ma strukturalne elementy (zakres badanych grup, prezentacja i jawność wyników) wspierające demokratyczność. Jednocześnie ważne jest wzmacnianie uruchamianych podczas ewaluacji i po jej zakończeniu wewnętrznych procesów demokratyzacji życia, ujawniających się m.in. zintensyfikowaniem współpracy między podmiotami szkolnymi, pozyskiwaniem i wzmocnieniem rangi uzyskiwanych od siebie opinii o wartości podejmowanych i realizowanych działań oraz tworzeniem okazji do uczenia się. Temu celowi może służyć włączenie w proces analizy raportu uczniów i rodziców. Przekładając to na proces ewaluacji warto położyć nacisk na uczestnictwo przedstawicieli rodziców i uczniów podczas prezentacji raportu i rady analizującej wyniki. W dalszym kroku warto zachęcać badane placówki do pogłębionych rozmów o raporcie z uczniami i rodzicami (nie tylko w czasie spotkań z wizytatorami ds. ewaluacji). Realizacja tego założenia wymaga ze strony Projektu uruchomienia działań informacyjnych i wzmacniających partycypacyjność, adresowanych do rodziców.

3. upowszechnianie wyników

Z demokratyzacją procesu łączy się upowszechnianie wyników, czyli realizacja wartości, jaką jest transparentność. Ważne jest tutaj położenie większego nacisku na konieczność informowania o wynikach badania w pierwszej kolejności wszystkich grup, których ono dotyczy. Ważnym ogniwem informowania powinna być sama badana szkoła/placówka (za pośrednictwem strony internetowej szkoły, linków do strony nadzoru pedagogicznego, informacje w lokalnej prasie). Warto tę kwestię podjąć na szkoleniach z dyrektorami.

4. ewaluacja jako element lokalnej polityki oświatowej

Ten kluczowy na poziomie całego systemu edukacji cel SEO okazuje się (przynajmniej w świetle zebranych tu danych) trudny do realizacji. Badani przedstawiciele samorządów w ograniczonym zakresie znają wyniki ewaluacji i raczej raporty nie stanowią podstawy podejmowania decyzji na poziomie urzędu. Jednocześnie deklarują potencjalne znaczenie raportów w przyszłości (kiedy ewaluacja będzie realizowana w większej liczbie podległych im placówek). Szansą wzmacniania rozpoznawalności ewaluacji i wykorzystywania wyników w działaniach JST budowanie wniosków (jak również ExecutiveSummary), odbieranych jako użyteczne dla urzędników w gminach. Jednocześnie konieczne jest kierowanie działań do przedstawicieli JST zaznajamiających ich z ideą ewaluacji i użytecznością wyników badań gromadzonych w bazach danych SEO.

5. zarządzanie zmianą

PROGRAM WZMOCNIENIA EFEKTYWNOŚCI SYSTEMU NADZORU PEDAGOGICZNEGO I OCENY JAKOŚCI PRACY SZKOŁY ETAP II

Projekt realizowany przez Ośrodek Rozwoju Edukacji w partnerstwie z Uniwersytetem Jagiellońskim w ramach III Priorytetu Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Działanie 3.1 współfinansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego

Jak widać z wyników badań, wysoki poziom spełniania wymagań raczej usypia aktywność szkoły niż motywuje. Podobnie badani rodzice pytani o zmiany, jakie zaszyły twierdzili, że wynik ewaluacji był bardzo dobry, więc nie ma potrzeby wprowadzania zmian. Jednak modelowanie zmiany, choć w pierwszym rzędzie wymaga zaangażowania personelu instytucji, to (szczególnie w przedszkolach) istotnym jest zaangażowanie rodziców. Szansa jaką daje ewaluacja w tym zakresie to podkreślanie jej wartości jako ważnego elementu pracy rozwijających się instytucji i ludzi, wzmacniające zaufanie i dialog.

Wykorzystując narzędzia jakie daje ewaluacja można rozważyć następujący scenariusz: w czasie spotkania podsumowującego ewaluację zamienić dyskusję nad wynikami w rozmowę o sposobach wykorzystania informacji i wniosków zawartych w raporcie facylitowaną przez wizytatora do spraw wspomagania.

Kolejna rekomendacja to stworzenie płaszczyzny wymiany doświadczeń pomiędzy szkołami w zakresie realizacji wymagań i sposobów wdrażania wniosków z ewaluacji zewnętrznej.

6. przebieg ewaluacji

Jako wyzwanie badacze wskazywali ciągłą konieczność uwrażliwiania wizytatorów na potrzebę elastyczności w stosowaniu pytań z wywiadów z dyrektorem i grupowych (ewaluatorzy zadają te same pytania nawet jeśli mają zebrane już odpowiedzi – co wydłuża czas badania).

Wśród postulatów pojawia się zwiększenie liczby i różnorodności obserwacji lekcji. Należy też pomyśleć o zwiększeniu próby ankietowanych uczniów i rodziców.

Jako propozycja pojawiła się sugestia uzupełnienia procedury o narzędzie do rejestracji spontanicznych obserwacji i rozmów podczas pobytu ewaluatorów w placówce, które może poszerzyć zakres i wartość pozyskiwanych informacji (pojawia się oczywiście pytanie w czy ten postulat jest sensowny i możliwy do realizacji na skalę całego ogólnopolskiego systemu ewaluacji zewnętrznej z uwagi na ryzyko uznawalności, braku standaryzacji, a co za tym idzie nieporównywalności wyników).

W końcowej fazie ewaluacji zewnętrznej prowadzonej w placówce można dołączyć do grupy ewaluatorów wizytatora do spraw wspomagania jako facylitatora procesu przepracowania raportu przez całe środowisko szkolne. Należy położyć większy nacisk na spotkanie z pracownikami placówki i rodzicami, na którym zaprezentowany zostanie (tak jak nauczycielom) cel badania oraz wprowadzić do procedury prezentację wyników ewaluacji rodzicom i uczniom przez wizytatorów.

7. proces pisania raportu

Przyglądając się danym w tym badaniu (szczególnie wypowiedziom wizytatorów) warto zwrócić uwagę na kwestię wydłużenia czasu potrzebnego do analizy danych i sporządzenia raportu w przypadku ewaluacji całościowej.

Generalnie konieczne jest doskonalenie raportów. Ich obecna forma jest użyteczna przede wszystkim dla pracowników nadzoru pedagogicznego (autorów raportów), a w dalszej kolejności dla zainteresowanej szkoły (tutaj znaczenie mają relacje ewaluator – badani oraz stosunek dyrektora i nauczycieli do ewaluacji).

8. profesjonalizacja ewaluatorów

Kluczowy jest tu proces szkolenia zasadniczego oraz dalszych szkoleń „uzupełniających” w toku pracy ewaluatorów. Wysoko ocenione zaangażowanie wizytatorów i ich sprawność w realizowaniu przyjętej procedury potwierdza zasadność opracowanego i realizowanego programu szkoleniowego. Systematyczne prowadzenie przez nich ewaluacji zewnętrznej daje szansę na nabywanie coraz większej swobody i elastyczności oczekiwanej przez respondentów a tym samym wzmacnianie ich profesjonalizmu.

Należy zastanowić się nad możliwością profesjonalizacji ewaluatorów pod kątem prowadzenia ewaluacji w konkretnych typach placówek.

W czasie szkolenia ewaluatorów należy zwrócić szczególną uwagę na umiejętności kontaktu ewaluatora z uczniami i rodzicami.

9. szkolenie dyrektorów

PROGRAM WZMOCNIENIA EFEKTYWNOŚCI SYSTEMU NADZORU PEDAGOGICZNEGO I OCENY JAKOŚCI PRACY SZKOŁY ETAP II

Projekt realizowany przez Ośrodek Rozwoju Edukacji w partnerstwie z Uniwersytetem Jagiellońskim w ramach III Priorytetu Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Działanie 3.1 współfinansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego

Więcej uwagi na szkoleniach dla dyrektorów poświęcić roli wymagań, dostarczyć przykładów pracy z Radą Pedagogiczną w zakresie wykorzystania wyników badań (zarówno płynących z ewaluacji zewnętrznej jak i wewnętrznej) oraz upowszechniania wyników ewaluacji.

10. narzędzia badawcze

Udoskonalenie procesu ewaluacji zewnętrznej oznacza usprawnienie narzędzi badawczych, które w tym czasie (czerwiec 2010) były jeszcze dopracowywane oraz dostosowaniu czasu przeprowadzania badania tak, by nadmierna presja czasu nie odbijała się na jakości przygotowywanego raportu (bo na ten element jest w opinii wizytatorów zbyt mało czasu).

Kwestia, na jaką zwracają uwagę badani (zarówno uczestnicy życia szkolnego, jak i wizytatorzy), to dostosowanie języka narzędzi do grup badawczych.

Poza tym możliwe jest większe dostosowanie badania do specyfiki pracy szkół i placówek poprzez większe zaangażowanie pracowników niepedagogicznych, których częste kontakty z dziećmi i rodzicami mogą pokazać jeszcze inną perspektywę w badaniu. Większy udział rodziców w badaniu możliwy byłby np. w przypadku przedszkoli poprzez wprowadzenie rozmów indywidualnych z rodzicami podczas przyprowadzania i odbierania dzieci z przedszkola, nie tylko podczas wywiadu fokusowego. Warto przywołać w tym miejscu postulat zgłaszany przez rodziców –w jednej z placówek rodzice wskazywali, że poza badaniami ankietowymi należy prowadzić również badania przy użyciu bardziej „otwierających” narzędzi, a więc takich, które umożliwiają mniej schematyczną odpowiedź, a nawet rozmowę.

Modyfikowanie stosowanych narzędzi w kontekście stosowania prostych, jednoznacznych i zrozumiałych dla respondentów pytań niewątpliwie wzmocni u respondentów poczucie rzetelności zbieranych informacji i użyteczności ewaluacji zewnętrznej w szkole.

Inne propozycje zmian/rekomendacje:

- **Przeanalizować sensowność prowadzenia ewaluacji problemowej** (w obszarze Efekty, Procesy, itd.) pod względem użyteczności dla szkół. Z perspektywy badanych (przede wszystkim dyrektorów, ale też przedstawicieli JST) raport (jako podsumowanie ewaluacji) miałby o wiele większą wartość informacyjną i analityczną, gdyby dotyczył całości (czterech obszarów), a nie wybiórczo jednego obszaru. Ponadto z perspektywy dyrektorów raport całościowy dostarcza informacji pozwalających w większym zakresie na ewentualne planowanie/modyfikacje działań szkoły.
- **Docieranie z raportem do innych grup niż dyrektor i Rada Pedagogiczna.** W sytuacji, gdy prezentacja wyników ma miejsce podczas posiedzenia Rady Pedagogicznej, to w oczywisty sposób uczestniczą w nim w większości wypadków jedynie nauczyciele i dyrektor. Badanie pokazuje, że inne grupy (rodzice, uczniowie) nie znają wyników ewaluacji, nie dostrzegają też zmian, które wiązałyby z faktem przeprowadzenia ewaluacji. Rozszerzenie grupy uczestników prezentacji wyników podczas Rady Pedagogicznej mogłoby zwiększyć wiedzę o wynikach i ewentualnie budowanie współodpowiedzialności i zaangażowania za wypracowane w wyniku dyskusji propozycje zmian.
- **Podniesienie zainteresowania i wykorzystywania raportów przez JST.**
- **Praca nad podniesieniem jakości merytorycznej (zawartość) i przystępności raportów** (język, sposób prezentacji treści).
- **Wyjście poza formułę raportu jako laurki.** Z pilotażu wynika, że intensyfikacja działań po ewaluacji nastąpiła w szkole, która osiągnęła najniższą „literkę” z badanych, natomiast w placówkach gdzie osiągnięto poziomy wysokie pojawiały się opinie, że ewaluacja potwierdziła pozytywne działania, tak więc nic nie trzeba zmieniać.

2. Wnioski końcowe i rekomendacje w odniesieniu do przyszłych działań w ramach autoewaluacji SEO

PROGRAM WZMOCNIENIA EFEKTYWNOŚCI SYSTEMU NADZORU PEDAGOGICZNEGO I OCENY JAKOŚCI PRACY SZKOŁY ETAP II

Projekt realizowany przez Ośrodek Rozwoju Edukacji w partnerstwie z Uniwersytetem Jagiellońskim w ramach III Priorytetu Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Działanie 3.1 współfinansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego

Traktując to badanie jako pilotaż pewnej propozycji sposobu **zbieranie danych o wykorzystaniu wyników ewaluacji przez szkoły/placówki** rysuje się kilka możliwych rozwiązań:

Po pierwsze, kontynuując doświadczenia wynikające z powyższego badania można rozważyć prowadzenie **zewnętrznego badania o charakterze casestudies**. Zaletą takiego rozwiązania jest realizacja takiego działania przez zewnętrznych (poza kuratorskich) badaczy (jednak związanych z Projektem). Dodatkowym atutem jest zbieranie danych przez zainteresowanych (członkowie Zespołu SEO), którzy mogą przekładać wyniki na konkretne modyfikacje systemu (pracę z wizytatorami, tworzenie narzędzi i procedur). Byłby to przykład typowego podejścia autoewaluacyjnego, gdzie realizatorzy badania są zarazem osobami zainteresowanymi poprawą pewnego systemu i mającymi kompetencje, żeby to zrobić. Oczywiście ograniczenia w tym modelu to czas, finanse, dobór do badania.

Inny rozwiązanie to myślenie z perspektywy odbiorców badania czyli szkół – **zachęcanie dyrektorów i nauczycieli, aby sami gromadzili dane o wykorzystaniu wyników ewaluacji przez ich szkoły** (np. wykorzystując do tego formułę ewaluacji wewnętrznej realizowanej jako badanie w działaniu). Zaletą tego rozwiązania jest pogłębienie dyskusji o wynikach ewaluacji zewnętrznej (a przez to o wymaganiach) przez szkołę, wzmacnianie refleksyjności i działania w oparciu o dane. Ograniczeniem tego rozwiązania jest prawdopodobny brak zainteresowania ze strony szkoły, a na poziomie całego SEO nieporównywalność wyników (i w ogóle kwestia gromadzenia tych wyników).

Kolejna propozycja to wsparcie procesu autoewaluacji analizami danych już zgromadzonych na platformie SEO. Poniżej przedstawiamy propozycję **analizy metodą skalowania optymalnego**:

Skalowanie optymalne jest procedurą statystyczną przypominającą analizę czynnikową, stosowaną dla zmiennych na poziomie porządkowym. Za pomocą tej procedury można zredukować wielowymiarową przestrzeń do dwóch wymiarów – w tym przypadku opisać pracę wizytatora ds. ewaluacji, mierzoną np. za pomocą ośmiu pytań w postaci dwóch zmiennych. Umożliwia to m.in.:

- ▶ Szybką ocenę pracy wizytatora ds. ewaluacji, także łatwe porównanie oceny pracy poszczególnych wizytatorów.
- ▶ Sprawdzenie zależności oceny pracy wizytatorów od posiadanych danych strukturalnych, np. lokalizacji.
- ▶ Przetestowanie hipotezy o wpływie jakości pracy wizytatorów ds. ewaluacji na postrzeganie ewaluacji w szkole lub placówce.
- ▶ Przetestowanie hipotezy o zmienności postrzegania ewaluacji zewnętrznej w czasie.
- ▶ Przetestowanie hipotezy o zależności postrzegania ewaluacji zewnętrznej od typu szkoły/placówki.
- ▶ Przetestowanie hipotez o zależności postrzegania ewaluacji zewnętrznej od cech indywidualnych nauczyciela/dyrektora wypełniającego ankietę.
- ▶ Ocenę skuteczności szkolenia poprzez pomiar spójności ocen nauczycieli.

Przy obecnym stanie przygotowania bazy można sprawdzić istotność różnic w postrzeganiu pracy wizytatorów przez poszczególne szkoły i placówki. Do analizy wykorzystano pięć pytań o zbliżonej liczebności odpowiedzi:

Pytanie	Liczba odpowiedzi
P1 Jak Pan(i) ocenia zaangażowanie w pracę wizytatorów do spraw ewaluacji?	2249

PROGRAM WZMOCNIENIA EFEKTYWNOŚCI SYSTEMU NADZORU PEDAGOGICZNEGO I OCENY JAKOŚCI PRACY SZKOŁY ETAP II

Projekt realizowany przez Ośrodek Rozwoju Edukacji w partnerstwie z Uniwersytetem Jagiellońskim w ramach III Priorytetu Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Działanie 3.1 współfinansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego

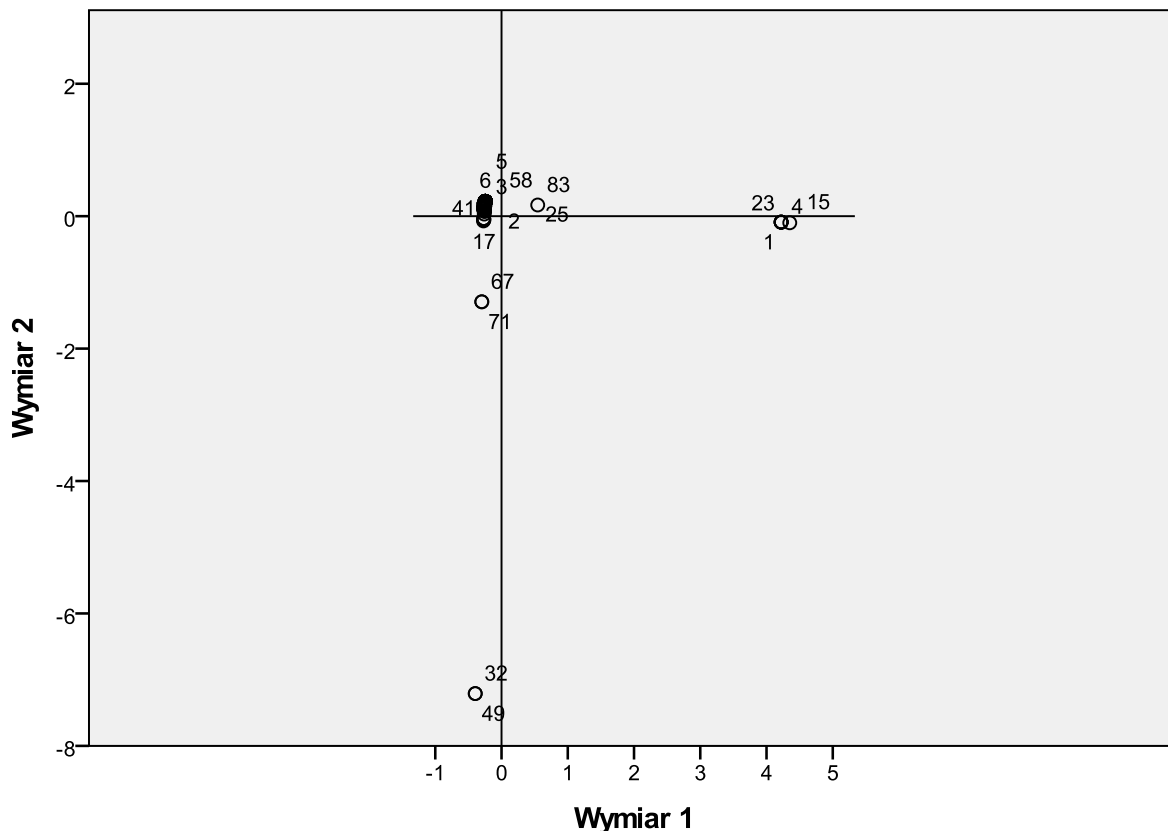
P2 Jak Pan(i) ocenia kulturę bycia wizytatorów do spraw ewaluacji?	2247
P3 Jak Pan(i) ocenia umiejętności komunikacyjne wizytatorów do spraw ewaluacji?	2239
P4 Jak Pan(i) ocenia kompetencje organizacyjne wizytatorów do spraw ewaluacji?	2274
P5 Jak Pan(i) ocenia umiejętności/kompetencje badawcze wizytatorów do spraw ewaluacji?	2284

W przypadku wszystkich pięciu pytań różnice w ocenie poszczególnych wizytatorów przez szkoły i placówki są istotnie statystycznie różne ($p < 0,001$). A zatem prosta analiza indukcyjna pokazuje dyskryminacyjną moc danych zgromadzonych za pomocą ankiet poewaluacyjnych, co jest uzasadnieniem dla zaprojektowania i przeprowadzenia pogłębionej analizy statystycznej danych z ankiet poewaluacyjnych.

Dla przetestowania modelu ręcznie przygotowano dla tych pytań bazę obejmującą około 5% rekordów z całej bazy. Niestety obecny stan eksportów z bazy uniemożliwia przeprowadzenie pełnej analizy metodą skalowania optymalnego. Dwa wymiary uzyskane w procedurze skalowania optymalnego zyskały bardzo wysoki współczynnik Alfa Cronbacha (0,994 i 0,978). Analiza ładunków pokazuje, że wymiar pierwszy opisuje kompetencje badawcze wizytatorów, wymiar drugi – ich wiedzę o danym typie placówek.

PROGRAM WZMOCNIENIA EFEKTYWNOŚCI SYSTEMU NADZORU PEDAGOGICZNEGO I OCENY JAKOŚCI PRACY SZKOŁY ETAP II

Projekt realizowany przez Ośrodek Rozwoju Edukacji w partnerstwie z Uniwersytetem Jagiellońskim w ramach III Priorytetu Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Działanie 3.1 współfinansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego

Główna normalizacja zmiennej

W teście uwzględniono opinie o pracy 19 wizytatorów ds. ewaluacji, przy czym liczba wypowiedzi na temat niektórych z nich jest niewielka (stąd do wyników należy podchodzić z tym większą ostrożnością). Zauważmy jednak, że analiza pokazuje na trzy wyraźne kategorie wizytatorów: najliczniejsza grupa postrzegana jest neutralnie na dwóch wymiarach, kolejna przy neutralnie ocenianej wiedzy nt. placówki została doceniona za kompetencje badawcze. Trzecia grupa (dwie osoby) uzyskała neutralne noty za kompetencje badawcze i niskie za wiedzę o specyfice ewaluowanej placówki.

Tego typu analiza może pomóc w ocenie pracy poszczególnych wizytatorów, ale również wskazać na obszary wymagające doskonalenia. Jednocześnie pokazuje skuteczność szkolenia – spójność ocen nauczycieli byłaby tu wyrazistym sygnałem.